

Alekszandr Puskin ifj. Nyikolaj Rajevszkijnek

1825. július 19-e után Mihajlovszkójból
Belogorodkába vagy Belaja Cerkovba ¹

Ön merre jár most? Az újságokból értesültem róla, hogy egy másik ezredhez helyeztette át magát. Kívánom, hogy ez a változás beváltsa a hozzá fűzött reményeit. Mi újság a bátyjával?² Május 13-án kelt levelében semmit nem írt nekem róla. Gyógyíttatja magát?

Magamról a következőket mondhatom: a barátaim nagy erőfeszítéseket tettek az engedélyért, hogy gyógykúrára utazhassam;³ édesanyám írt Ófelségének – így megengedték, hogy Pszkova utazzam, sőt, hogy le is telepedjem ott. En azonban nem ezt fogom tenni, csupán néhány napra látogatok majd el oda. Mindeközben teljes magányban élek. A szomszédasszonyom,⁴ az egyetlen ember, akit néha meglátogattam, Rigába utazott, és nekem szó szerint nincs más társaságom, csak az öreg dajkám és a tragédiám⁵; az utóbbi jól halad, és én elégedett is vagyok ezzel. Amióta elkezdtem írni, sokat töprengek magáról a tragédiáról mint olyanról. A tragédia valószínűleg a költészet legfélreértettebb műfaja. A klasszikusok és a romantikusok is a valóságosra alapozták a legfontosabb szabályait, miközben épp a valóságosság az, amit a drámai mű természete kizár. *Nem beszélve továbbá az időről és a többi drámai egységről. Miféle valóságosságról lehet szó egy két részre osztott osztott teremben, amelynek egyik részében kétezer ember tartózkodik, akik nem is láthatók a színpadon mozgó számára?* 2) *A nyelv. Például: La Harpe-nál Philoktétész, miután végighallgatta Pürrhosz tiradáját, a legtisztább francia nyelven azt mondja: „Sajnos, a hellén nyelv édes hangjait hallom” stb.*⁶ Emlékezzen az ókoriakra: a tragikus maszkjaikra, a kettős szerepeikre: mindez nem maga az egyezményes nem-valóságosság? 3) *Az idő, a hely stb. stb. A tragédia valódi zsenije sohasem gondoskodtak valóságosságról. Nézze meg, Corneille milyen bátor megoldást választott a Cidben: „Ja, hogy ön a huszonnégy órás drámai egység szabályát szeretné megvalósulva látni? Parancsoljon!”.* És a cselekménybe négy hónap eseményét sűrítette bele. Véleményem szerint nincs szükségte-leőbb annál, mint a mindenki által elfogadott szabályok apróbb változtatásai. Alfierit mélyen felháborította „az oldalra” kiszólás sületlensége, meg is szünteti a kiszólásokat, ugyanakkor megnyújtja a monológokat, mert azt hiszi, így végre gyökeres fordulatot visz végbe a tragédia rendszerében.⁷ Micsoda gyerekesség!

*A szituációk valóságossága és a párbeszéd természetessége – na, ezek a tragédia valódi szabályai. (Nem olvastam se Calderont, se Vegát), na de milyen bámulatos Shakespeare! Nem térek magamhoz. Hogy eltörpül hozzá képest a drámaíró Byron! Byron, aki mindössze egyetlen jellemet alkotott meg (nőalakjai karakter nélküliek, csupán ifjú korukban szenvedélyesek; épp ezért könnyű őket megjeleníteni) – ez az a bizonyos Byron, aki a saját jellemének vonásait osztotta szét hősei közt. Az egyikre a büszkeségét, a másokra az gyűlölködését, a harmadikra a búskomorságát ruházta át stb., és így egy összetett, komor és energikus jellemből több kisserű, semmitmondó figurát alkotott – ez pedig nem tragédia.*⁸

Rádásul van itt még egy rossz beidegződés is. Néha, mikor az írók elképzelik egy hős jellemét, bármely okból szólaltatják is meg a hősiüket, legyen az a legsemlegesebb téma, mindig az adott jellemnek a szabályai szerint beszélgetik őket (ilyenek Fielding régi regényeiben a pedánsok és a tengerészek)⁹. Az összeesküvő összeesküvő-módra mondja azt, hogy: *Adjatok nekem inni – ez egyszerűen nevetséges.*

*Emlékezzen a Dühösre Byronnál (ha pagato [megfizetett]) – ez az egyhangúság, ez a tüntető lakonizmus, ez a folytonos düh, hát ez természetes?*¹⁰ *Innen ered a párbeszéd erőltetettsége és esetlensége. Emlékezzen Shakespeare-re! Olvasson Shakespeare-t, ő soha nem fél attól, hogy kompromittálja a hőseit, a legnagyobb fesztelenséggel beszélgeti őket, mint az életben, lévén meg van győződve arról, hogy a megfelelő percben és a megfelelő körülmények között megtalálja majd számukra azt a nyelvet, amely a jellemükhöz a leginkább illik.*

Azt kérdezi tőlem: hát, az Ön tragédiája a jellemek vagy az erkölcsök tragédiája? Én a legkönnyebb műfajt választottam, de megkísérletem összekötni ezt a kettőt. Írom a tragédiámat, és közben gondolkodom. A jelenetek legtöbbje csak mérlegelést igényel; amikor pedig egy olyan jelenetbe érkezem, amely ihletet követel, megvárom, amíg ihletem lesz, vagy kihagyom a jelenetet. Ez a munkamódszer vadonattij számomra. Erzem, hogy alkotóerőm teljébe érkeztem, és tudok írni.

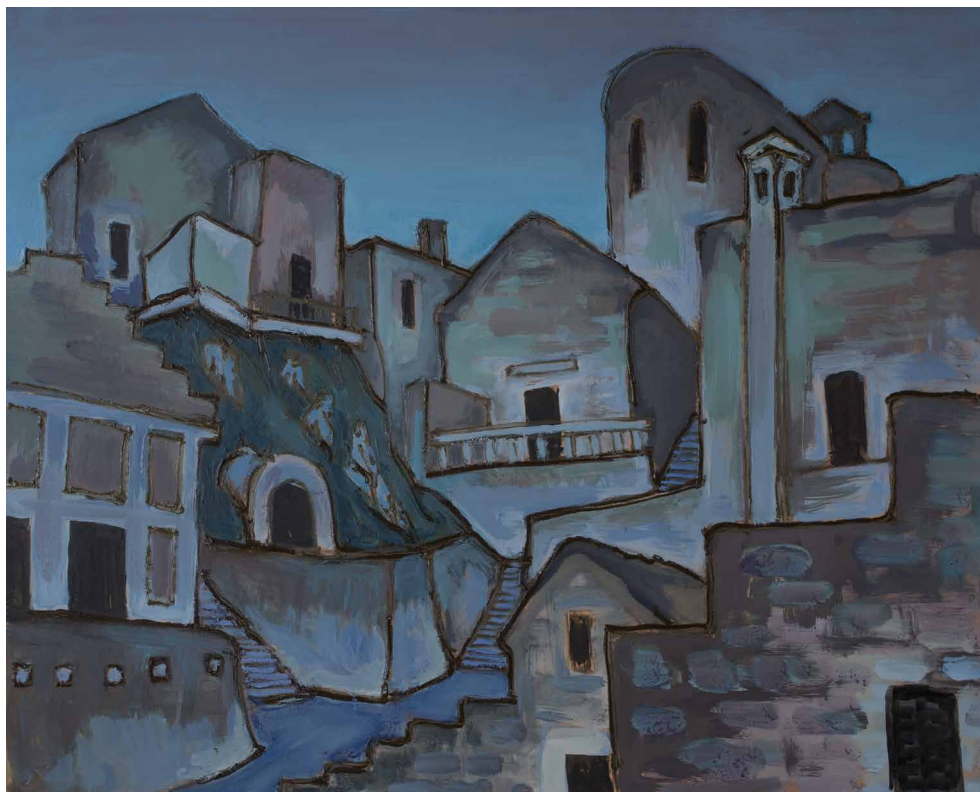
Fordította és a jegyzeteket írta Kalavszky Zsófia

1829. január vagy június 30-án Pétervár vagy Erzerum¹¹

Íme, küldöm a tragédiámat, ha már Ön ennyire ragaszkodik ahhoz, hogy kapjon egy példányt. Mielőtt azonban elolvasná, kérem, lapozza át Karamzin utolsó kötetét.¹² Ebben a munkában számos olyan, a mi kijevi és kamenkai, többértelmű, nagyszerű és finom megjegyzést talál, amelyek az általam érintett időszak történelméhez tartoznak. Érteni kell őket – sine qua non [ez engedelmeskedhetetlen feltétel].

Shakespeare példájából okulva az adott korszak és a történelmi szereplők ábrázolására korlátoztam magam, nem törekedtem színpadi effektekre és romantikus pátozusra stb. A tragédiám stílusa kevert.¹³ Vásári és pórias ott, ahol egyszerű és faragatlan embereket kellett szerepeltetnem – ami a trágár kifejezéseket illeti, ne is figyeljen rájuk: ezeket a részeket sietve írtam, az első átírásnál el fognak tűnni. Csábított, hogy egy olyan tragédiát írjak, amelyben nincs szerelmi szál. A szerelem persze mindenestül beleillik az én kalandorom regényes és szenvedélyes jellemébe, Gyimitrijt azonban azért tettem szerelmissé Marinába, hogy jobban tudjam árnyalni a lány nem mindennapi karakterét. Karamzin csupán futólag vázolta fel a jellemét. Mindemellett Marina különös szépség volt.¹⁴ Csupán egyetlen szenvedély mozgatta: a becsvágya, amely olyan erős és fékezhetetlen volt, amelyet még elképzelni is nehéz. Figyelje meg: miután megízleli a cári hatalmat, a beteljesületlen álomtól megittasulva az egyik jöttmenttől a másikig mindenkinek odaadja magát. Hol a zsidóval osztja meg annak undorító ágát, hol a kozákkal annak szobáját, és mindig kész odadobni magát annak, aki akár egy gyenge reménysugarat is felvillant, hogy a többé a számára már nem létező trónhoz eljuthat. Nézze meg, ez a nő micsoda lelkierővel vészeli át a háborút, a szegénységet, a szégyent, miközben tárgyalásokat folytat a lengyel királlyal mint (azzal egyenrangú) koronás fő, hogy végül szánalmasan végezze be viharos és különleges életét. Mindössze egy jelenetet szenteltem neki, de ha Isten hosszú életet ad, még visszatérek az alakjához. Szenvedélyesen izgat. Lengyelebb már nem is lehetne, ahogy ezt [Ljubomirszkaja úrnő unokahúga] mondta.¹⁵

Gavrila Puskin az őseim egyike – olyannak festettem le, amilyenek a történelmi olvasmányaimban és a családi papírjaimban találtam. Igen tehetséges volt katonának, udvaroncnak és különösen összeesküvőnek. Főként ő és <Plescsov> voltak azok, akik példátlan vakmerőséggel biztosították a Trónbitorló sikerét.¹⁶ Később ismét megtaláltam őt Moszkvában a hét vezető közt, akik védték őt 1602-ben, majd 1616-ban; azok közt, akik Kozma Minyin mellett ültek a Dumában; majd hadvezérként Nyizsnyijben; majd a képviselők közt, akik a Romanov családra esküdtek föl; aztán követként. Benne volt mindenben, amiben csak lehetett, még gyűjtogatott is – ezt egy irat bizonyítja, amelyet Pogoreloje Gorogyiscsében találtam, abban a városkában, amelyet ő gyűjtatott fel (megtorlásul valamiért), hasonlóképpen a [kommisszárokhoz] a Nemzeti Konvent prokonzuljaihoz.

Tenk László: Zarándok-város

Sujszkijhoz is szeretnék majd visszatérni.¹⁷ A történetben ő fura keverékét alkotja a bátorságnak, a rafináltságnak és az erős jellemnek. Godunov szolgája, ő az egyik legelső bojár, aki átáll Gyimitrij oldalára. Ő az első, aki összeesküvést sző ellene, és – hadd hívjam fel a figyelmét – ő az első, aki hozzájárul az összeesküvés megszervezéséhez, kiabál, vádol, a vezetőből sorkatonává válik. Épp hogy elkerüli a lefejezést. Gyimitrij a vesztőhelyen kegyelmez meg neki, számúzi őt majd – azzal a meggondolatlan nagylelkűséggel, amely ezt a kedves kalandort mindenki mástól megkülönböztette – visszahívja az udvarához, ajándékokkal és a figyelmével halmozza el. És mit tesz Sujszkij, aki épp, hogy csak megúsza [a kínpadot] a bakó bárdját? Siet, hogy újabb összeesküvést szőjön, ez sikerül is neki, rávesz másokat, hogy cárrá válasszák, majd elbukik, és a saját bukása során több méltóságot és lelkierőt tanúsít, mint a teljes addigi életében.

Gyimitrijnek sok közös vonása van IV. Henrikkel.¹⁸ Hozzá hasonlóan bátor, nagylelkű, dicsékvő, és hozzá hasonlóan közönyös a vallás iránt – mindketten politikai megfontolásokból tagadják meg saját vallásukat, mindketten szeretnek szórakozni, és szeretik a háborút, mindketten szeretnek eljátszani megvalósíthatatlan terveikkel (ábrándokkal), és mindketten összeesküvés áldozatává válnak, és mindketten összeesküvés áldozatává válnak... habár IV. Henrik lelkén nem száradt egy Kszenyija – igaz, ez a szörnyű vád nincs bizonyítva, és szentül megfogadtam, hogy ne is higgyek benne.¹⁹

Gribojedov kritizálta azt, ahogyan Jób pátriárkát ábrázoltam.²⁰ Valóban bölcs ember volt, én azonban, amilyen szórakozott vagyok, egy hülyét csináltam belőle.

Miközben a *Godunovomat írtam, a tragédia műfajáról mint olyanról sokat gondolkodtam – ha írtam volna hozzá előszót, botrányt okoztam volna –, arról a műfajról, amely talán a legkevésbé érthető.*

[...]

A levelem jóval hosszabb lett, mint terveztem. Kérem, őrizze meg, mert szükségem lesz rá, ha az ördög sugallatára egyszer mégis belefognék egy előszó megírásába.

A.P.

Fordította és a jegyzeteket írta Kalavszky Zsófia

- 1 Piszkozat, eredetileg francia nyelven. A szöveg forrása: Пушкин А. С., „Письмо Раевскому-сыну Н. Н.: (Черновое), вторая половина июля (после 19) 1825 г. Михайловское”, in *Переписка 1815-1827*, szerk. Благой Д. Д., Полное собрание сочинений, 1837—1937: В 16 т. 13 (Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1937), 196–198.
- 2 Alekszandr Rajevszkij (1795–1868).
- 3 Ld. ehhez Puskin I. Sándor cárhoz és Vaszilij Zsukovszkijhoz írt leveleit. Puskin Alekszandr, „I. Sándornak Mihajlovszkojéból Pétervárra, 1825. július-szeptember”, in *Levelek*, ford. Pór Judit, Alekszandr Puskin Művei (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1980), 115–116; Puskin Alekszandr, „V.A.Zsukovszkijnak Trigorszkojéból Pétervárra 1825. október 6-án”, in *Levelek*, ford. Lothár László, Alekszandr Puskin Művei (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1980), 119–120.
- 4 Praszkovja Oszipova (1781–1859) a Puskin-birtokokkal szomszédos Trigorszkoje földbirtokosnője.
- 5 Arina Rogyionovnáról, a költő dajkájáról és a *Borisz Godunov*ról van szó.
- 6 Jean-François La Harpe (1739–1803) francia drámaíró, kritikus.
- 7 Vittorio Alfieri (1749–1803) olasz drámaíró.
- 8 Ld. erről Puskin Alekszandr, „Byronról és azokról, akik utánozzák (О Байроне и его подражателях)”, ford. R. Takács Anna, Alekszandr Puskin Művei (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1981), 34–36.
- 9 Henry Fielding (1707–1754) angol író.
- 10 Byron *A két Foscari* (1821) című drámájában Jacopo Loredano.
- 11 Piszkozat, eredetileg francia nyelven. A szöveg forrása: Пушкин А. С., „Письмо Раевскому — сыну Н. Н.(?): (Черновое), 30 января или 30 июня 1829 г. Петербург или Арзрум”, in *Переписка, 1828—1831*, szerk. Домгер Л. Л., Измайлов Н. В., Модзалевский Б. В. és Якубович Д. П., Полное собрание сочинений, 1837—1937: В 16 т. 14 (Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1941), 46–48.
- 12 Nyikolaj Karamzin *Az Orosz Állam története* (1816–17) című munkája szolgált a *Borisz Godunov* egyik forrásaként. Puskin különösen nagy lelkesedéssel forgatta e munkához írt jegyzeteket is, amelyekben Karamzin ismertette történeti forrásait.
- 13 A Borisz Godunovról van szó.
- 14 Marina Mniszech (kb. 1588–1614/15) lengyel hercegnő, aki 1606-ban hozzáment I. Álgymitrijhez. Egy hétig, I. Álgymitrij haláláig volt orosz cárné.
- 15 Puskin itt valószínűleg Karolina Szobanszkajára (1795–1885) utal.
- 16 Gavrila Puskin (Borisz Godunov cár kegyvesztett udvaronca) és Naum Plecssejev katonai vezetők, akik 1605-ben I. Álgymitrij küldönceiként több helyen, köztük Moszkvában nyilvánosan felolvasták azt a levelet, amelyben I. Álgymitrij azt hirdeti, hogy ő Rettegett Iván cár meghalt, illetve meggyilkolt, hitt kisebbik fia, és jogot formál a trónra.
- 17 Vaszilij Sujszkij (1552–1612) bojár, aki IV. Vaszilij cár néven I. Álgymitrijt követte az orosz trónon 1606–1610 között.
- 18 IV. Henrik francia király.
- 19 Kszenyija Godunova (1582–1622) Borisz Godunov cár lánya.
- 20 Alekszandr Gribojedov (1795–1829) kortárs orosz író, diplomata, *Az ész bajjal jár* (1820–1825) című komédia szerzője.